

РЕЦЕНЗІЯ

доктора педагогічних наук, професора

Коберника Олександра Миколайовича

на дисертацію Джоги Ольги Валентинівни

«Виробничо-технологічна підготовка бакалаврів галузі харчових технологій у педагогічних закладах вищої освіти»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії

за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми наукової роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами.

Соціально-економічні зміни і перетворення, що відбуваються сьогодні в нашій країні вимагають від закладів вищої освіти якісної підготовки фахівців, у тому числі бакалаврів сфери харчових технологій як майбутніх викладачів професійного навчання. Сучасний фахівець повинен володіти не тільки знаннями з професії, а також орієнтуватися в ситуаціях, брати на себе відповідальність за прийняті рішення, визначати цілі, прораховувати, прогнозувати та отримувати результат. Таким чином, фахівець-професіонал повинен відповідати сучасним потребам ринку праці, бути компетентним і конкурентоздатним. Зазначене актуалізує необхідність побудови вітчизняної системи вищої освіти, що відповідатиме викликам сучасності, орієнтуватиметься на формування професійно компетентної та відповідальної особистості згідно із європейськими вимірами та світовими стандартами.

В контексті означеного заслуговує на увагу дослідження О.В.Джоги, мета якого – на основі теоретичного аналізу досліджуваної проблеми та вивчення освітньої практики теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити модель та педагогічні умови виробничо-технологічної підготовки бакалаврів галузі харчових технологій у педагогічних закладах вищої освіти.

Важливо відзначити, що дисертація пов'язана з науковою темою кафедри професійної освіти та технологій за профілями Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини «Актуальні проблеми підготовки майбутніх інженерів-педагогів у вищому навчальному закладі».

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

У результаті проведеного дослідження дисертантом:

– проаналізовано стан дослідженості проблеми у психолого-педагогічній науці та уточнено сутність ключових понять дослідження;

– визначено компоненти, критерії, показники та схарактеризовано рівні виробничо-технологічної готовності студентів спеціальності 015 Професійна освіта (Харчові технології);

– розроблено й апробовано модель виробничо-технологічної підготовки бакалаврів галузі харчових технологій у педагогічних закладах вищої освіти;

– теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови виробничо-технологічної підготовки бакалаврів галузі харчових технологій у педагогічних закладах вищої освіти.

Нові факти, одержані здобувачем.

Дисертація О.В.Джоги є комплексним дослідженням, в якому *вперше*:

– обґрунтовано педагогічні умови виробничо-технологічної підготовки бакалаврів галузі харчових технологій у педагогічних закладах вищої освіти, а саме: позитивна мотивація до реалізації індивідуальної освітньої траєкторії та набуття досвіду практичної діяльності; інтеграція технологічних та виробничих знань у змісті дисциплін професійної підготовки та вільного вибору; застосування системи різнорівневих завдань та організація проектної діяльності студентів для удосконалення змісту їх практичної підготовки;

– розроблено модель виробничо-технологічної підготовки бакалаврів галузі харчових технологій у педагогічних закладах вищої освіти, що містить такі блоки: цільовий (мета, завдання, суб'єкти освітнього процесу), методологічний (підходи, принципи, зовнішні та внутрішні чинники, педагогічні умови), змістовий (зміст освітньої діяльності у педагогічних закладах вищої освіти, спрямований на формування структурних компонентів виробничо-технологічної готовності), організаційний (етапи, форми, методи, засоби) та результативний (діагностичний інструментарій, критерії та їх показники, рівні, результат);

– *уточнено* сутність ключових понять дослідження «бакалавр харчових технологій», «виробничо-технологічна підготовка бакалаврів галузі харчових технологій у педагогічних закладах вищої освіти»; «виробничо-технологічна готовність»;

– *удосконалено*: форми, засоби, методи виробничо-технологічної підготовки бакалаврів галузі харчових технологій з урахуванням її особливостей у педагогічних закладах вищої освіти;

– структуру та методику діагностики виробничо-технологічної готовності бакалаврів галузі харчових технологій за мотиваційним, когнітивним, діяльнісно-рефлексивним критеріями та їхніми показниками, що дозволило охарактеризувати її рівні – високий, середній, низький;

– подальшого розвитку набули ідеї компетентнісного, особистісно зорієнтованого, системного, діяльнісного підходів у контексті досліджуваної проблеми.

Вважаємо, що елементи наукової новизни сформульовані коректно, їх кількість та кваліфікаційні ознаки відповідають нормативним вимогам.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Сформульовані О.В.Джогою наукові положення, висновки і пропозиції дисертаційного дослідження є аргументованими та змістовними.

Достовірність одержаних результатів підтверджується теоретико-методологічною обґрунтованістю вихідних положень дослідження, застосуванням наукових методів, апробацією та впровадженням результатів роботи в освітню реальність закладів вищої освіти.

Аналіз основних положень змісту дисертації свідчить про досягнення дисертанткою мети і розв'язання висунутих завдань. Висновкам, представленим у дисертації, властиві повнота та логічність викладу.

Достовірність наукових положень, висновків, сформульованих у дисертації, також підтверджується широтою й різноманітністю опрацьованої джерельної бази (200 найменувань), що обґрунтовує належний рівень опрацювання стану проблеми.

Заслуговує на увагу повнота висвітлених О.В.Джогою основних результатів дослідження у фахових науково-педагогічних виданнях; апробація окремих положень у доповідях на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях і семінарах. Зміст, результати проведеної роботи, висновки повністю відображають основні положення дисертації.

Значення для науки і практики отриманих автором результатів.

Дисертаційна робота О.В.Джоги містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати у сукупності розв'язують актуальну наукову проблему в галузі теорії і методики професійної освіти.

Обґрунтовані в дисертації результати впроваджено в освітній процес Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Результати дослідження можуть бути використані викладачами педагогічних закладів вищої освіти, що готують майбутніх бакалаврів сфери

харчових технологій, а також у системі післядипломної педагогічної освіти; у процесі укладання типових навчальних програм, написання посібників тощо. Основні положення та результати дисертації можуть стати теоретико-практичною основою для подальших досліджень контексту професійної освіти, зокрема професійної підготовки бакалаврів сфери харчових технологій у педагогічних закладах вищої освіти.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність загалом.

Дисертаційна робота О.В.Джоги має чітку структуру, відзначається цілісністю та логічністю викладу наукового матеріалу і складається зі вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел. Розділи дисертації логічно завершені, містять висновки, які відповідають змісту та поставленим завданням дослідження.

У першому розділі – «Теоретичні основи виробничо-технологічної підготовки бакалаврів галузі харчових технологій у педагогічних закладах вищої освіти» дисертанткою ґрунтовно проаналізовано вітчизняні та зарубіжні наукові джерела, нормативно-правові документи щодо проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців сфери харчових технологій, зокрема виробничо-технологічної складової.

Нею з'ясовано, що сучасному харчовому виробництву, що розвивається на основі прогресивних технологій та має в своєму арсеналі складну техніку, потрібні робітники високої кваліфікації, що володіють міцною і мобільною технологічною компетентністю. А рівень підготовки сучасного робітника безпосередньо пов'язаний з рівнем підготовки педагогічних кадрів, особливо кадрів харчового профілю. Від їхньої педагогічної та виробничо-технологічної майстерності, творчого потенціалу, розуміння цілей навчання і виховання молоді багато в чому залежить, наскільки усвідомлено і успішно будуть працювати молоді робітники в харчовій індустрії, яка стрімко розвивається та змінюється.

Критичний аналіз О.В.Джогою наукових джерел та їх узагальнення у відповідні групи дав їй змогу стверджувати, що виробничо-технологічна підготовка бакалаврів галузі харчових технологій у педагогічних закладах вищої освіти як наукова проблема комплексно і детально не досліджувалася, а розглядалася лише на рівні окремих публікацій.

Заслуговує на увагу запропоновані авторкою визначення понять «Професійна освіта», «Професійна підготовка», «Бакалавр галузі харчових технологій» та інших. Так, поняття «бакалавр галузі харчових технологій» дисертантка трактує як освітній ступінь, орієнтований на підготовку у педагогічних закладах вищої освіти професійно-компетентних фахівців для

професійних закладів освіти, харчових підприємств і закладів ресторанного бізнесу із сформованими загальними та професійними компетентностями в галузі професійної освіти на уміннями випускати харчову продукцію, що відрізняється високою якістю, ціною та обслуговуванням.

Досить зваженим є визначення поняття «виробничо-технологічна підготовка бакалаврів галузі харчових технологій у педагогічних закладах вищої освіти», що визначається як цілеспрямовано організований цілісний освітній процес професійної підготовки майбутніх фахівців, спрямований на формування професійної компетентності та виробничо-технологічного досвіду через оволодіння системою понять, закономірностей, зв'язків, відносин, знань, умінь і способів дії та здатності здійснювати ефективну виробничу діяльність в умовах змінних сучасних технологічних процесів.

Виробничо-технологічну готовність дисертантка розглядає як інтегровану якість, яка виражається в здатності застосовувати відповідні професійні знання, уміння, пов'язані з виробництвом продукції, обслуговуванням споживачів і наданням послуг на підприємствах харчової галузі різних організаційно-правових форм власності і стверджує, що виробничо-технологічна готовність є провідною здатністю в структурі професійної компетентності бакалаврів галузі харчових технологій.

У другому розділі «Діагностика виробничо-технологічної готовності бакалаврів галузі харчових технологій» дисертанткою всебічно проаналізовано стан виробничо-технологічної підготовки бакалаврів галузі харчових технологій у педагогічних закладах вищої освіти України, визначено причини недостатньої готовності фахівців до означеного виду професійної діяльності.

Досить коректно О.В.Джога визначає критерії, показники і рівні виробничо-технологічної готовності бакалаврів галузі харчових технологій: мотиваційний (рівень сформованості навчальної мотивації майбутнього бакалавра галузі харчових технологій, яка визначатиме його професійну діяльність), когнітивний (рівень сформованості у студентів системи знань про технології виробництва продукції), діяльнісно-рефлексивний (рівень сформованості у студентів професійних умінь і навичок з виробництва продукції та практичного застосування ними різних технологій виробництва продукції на основі набутих компетентностей; здатність студентів критично оцінювати стан своєї готовності, усвідомити її значимість в процесі професійного становлення; ступінь відповідальності за результати практичної діяльності, визначати свої можливості для самореалізації в професії).

Визначені дисертанткою критерії та відповідні показники лягли в основу характеристики рівнів виробничо-технологічної готовності бакалаврів галузі харчових технологій: високого, середнього, низького.

На основі продуманої методики констатувального етапу дослідження автором роботи схарактеризовані рівні готовності бакалаврів спеціальності «Професійна освіта (Харчові технології)»: низький характерний для 42,0 %, середній – 40,0 %, високий – 8,0 % студентів.

Отримані результати констатувального етапу експерименту дали підстави О.В.Джозі виокремити такі причини переважання середнього та низького рівня виробничо-технологічної готовності бакалаврів галузі харчових технологій: недостатній рівень їхньої умотивованості до самоосвіти, самореалізації та досягнення результативності праці; у робочих програмах дисциплін переважає загально-теоретична підготовка, часто не пов'язана зі спеціалізацією майбутнього фахівця, його виробничо-технологічною підготовкою, не розроблений напрям інтеграції виробничих, технологічних та педагогічних знань під час їх вивчення і зробити логічний висновок про те, що традиційна організація освітнього процесу у педагогічних закладах вищої освіти щодо виробничо-технологічної підготовки бакалаврів галузі харчових технологій є недостатньо ефективною і потребує оптимізації.

У третьому розділі – «Оптимізація виробничо-технологічної підготовки бакалаврів галузі харчових технологій у педагогічних вищих закладах освіти» – дисертантом представлено модель, педагогічні умови та результати дослідно-експериментальної роботи.

Наукову цінність має розроблена дослідницею і апробована модель виробничо-технологічної підготовки бакалаврів галузі харчових технологій у педагогічних закладах вищої освіти, що містить такі блоки: цільовий (мета, завдання, суб'єкти освітнього процесу), методологічний (підходи, принципи, зовнішні та внутрішні чинники, педагогічні умови), змістовий (зміст освітньої діяльності у педагогічних закладах вищої освіти, спрямований на формування структурних компонентів виробничо-технологічної готовності), організаційно-виробничий (етапи, форми, методи, засоби) та результативний (діагностичний інструментарій, критерії та їх показники, рівні, результат).

До незаперечних переваг даної дисертації варто віднести обґрунтовані в дисертаційній роботі педагогічні умови виробничо-технологічної підготовки бакалаврів галузі харчових технологій у педагогічних закладах вищої освіти: позитивна мотивація до реалізації індивідуальної освітньої траєкторії та набуття досвіду практичної діяльності; інтеграція технологічних та виробничих знань у змісті дисциплін професійної підготовки та вільного вибору; застосування

системи різнорівневих завдань та організація проектної діяльності студентів для удосконалення змісту їх практичної підготовки.

Експериментально доведено, що позитивна мотивація до реалізації індивідуальної освітньої траєкторії та набуття досвіду практичної діяльності (самостійно та спільно із викладачами) сприяє визначенню персонального шляху реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду, ґрунтується на виборі здобувачем освіти видів, форм і темпу здобуття освіти, суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їх складності, методів і засобів навчання

Інтеграція технологічних та виробничих знань у змісті дисциплін професійної підготовки та вільного вибору передбачала відбір та структурування змісту дисциплін у вигляді освітніх модулів, що включають інваріантну частину (заснована на змісті освітньої програми та вимог стандарту), та варіативну (засновану на використанні харчових технологій на виробництвах), зокрема дисциплін: «Технологія виробництва продукції громадського харчування»; «Організація та обслуговування в закладах ресторанного господарства».

Застосування системи різнорівневих завдань та організація проектної діяльності студентів для удосконалення змісту їх практичної підготовки акцентувало увагу на використанні проблемних завдань, практикумів, лабораторно-практичних робіт, що відображають майбутню професійну діяльність бакалаврів галузі харчових технологій. Це дозволило, як стверджує дисертантка, розвинути у студентів аналітичні навички під час вирішення виробничих завдань, забезпечило оптимальне використання отриманої інформації, виробляло самостійність і ініціативність у рішеннях, формувало переконаність у необхідності як виробничих, так і технологічних знань. Під час експерименту використовувалися завдання трьох рівнів складності, розраховані на репродуктивну, продуктивну і продуктивно-творчу діяльність.

Відповідно до визначених завдань дослідно-експериментальної роботи дисертанткою описана методика формувального експерименту щодо удосконалення виробничо-технологічної підготовки бакалаврів галузі харчових технологій у педагогічних закладах вищої освіти; представлена інформація про здійснення контрольних зрізів результатів формувального експерименту; проаналізовано результати формувального експерименту, які засвідчили позитивну динаміку готовності бакалаврів експериментальної групи, у порівнянні із контрольною.

Отже, дисертаційна робота О.В.Джоги за своїм змістом і формою є завершеним і самостійним дослідженням.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

В цілому позитивно оцінюючи наукове і практичне значення дисертаційної роботи, висловимо деякі зауваження та побажання дискусійного характеру:

1. Вважаємо, що у вступі недостатньо аргументовано актуальність теми дослідження. Дисертанту потрібно було більше уваги звернути на основні причини недостатнього рівня підготовки бакалаврів галузі харчових технологій, які висловлені стейкхолдерами та випускниками.

2. У підрозділі 1.2, розглядаючи ключові поняття власного дослідження дисертантка стверджує, що у педагогічних закладах вищої освіти готують педагогів-інженерів, до того ж досить повно розкриває суть «інженерно-педагогічної освіти, хоча у жодних сучасних нормативних документах цього не знаходимо.

3. Досить дискусійним є твердження дисертантки про те, що підготовка до професійної діяльності включає формування системи загальних і професійних компетентностей. Адже відповідно до нормативних документів професійна компетентність включає в себе інтегральну, загальну та спеціальну (фахову) компетентність.

4. Визначаючи у моделі методологічні підходи до підготовки бакалаврів галузі харчових технологій здобувачка залишає поза увагою аксіологічний та синергетичний підхід. Вважаємо, що в межах цих підходів професійну підготовку можна інтерпретувати з погляду ціннісного ставлення до майбутньої професії та самоорганізації, а значить цілеспрямованого формування професійних цінностей і використання студентами власних резервів, необхідних для ефективно організації освітнього процесу.

5. Як на наш погляд досить збідненим є обґрунтування першої умови дисертаційної роботи, якою передбачається формування у студентів позитивної мотивації до реалізації індивідуальної освітньої траєкторії та набуття досвіду практичної діяльності.

6. Як і більшість молодих дослідників, у своїй роботі О.В.Джога захоплюється доведенням відомих істин, недостатньо критично аналізує публікації, а результатам дослідно-експериментальної роботи бракує якісних узагальнень.

Проте висловлені зауваження і побажання не знижують загальної високої оцінки проведеного дослідження.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових виданнях.

Матеріали дослідження представлено у 16 (15 одноосібних) публікаціях, з яких 6 відображають основні наукові результати дисертації (2 – у закордонному науковому періодичному виданні), 6 – апробаційного характеру, 4 – додатково висвітлюють наукові результати.

На основі аналізу змісту публікацій О.В.Джоги можна констатувати, що наукові положення, висновки та рекомендації, які було отримано в результаті проведеної роботи, у друкованих працях викладено достатньо повно.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів».

Аналіз дисертації та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертація «Виробничо-технологічна підготовка бакалаврів галузі харчових технологій у педагогічних закладах вищої освіти» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомe теоретичне і прикладне значення, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. (зареєстрованого в Міністерстві юстиції України від 03 лютого 2017 р. за № 155/30023) та пп. 9–18 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167), а її автор Джога Ольга Валентинівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Рецензент –
доктор педагогічних наук, професор

О. М. Коберник

ОСОБИСТИЙ ПІДПИС	ЗАСВІДУ
<i>Коберник О. М.</i>	<i>[Signature]</i>
Завідуючим канцелярії	УДІУ
<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>
" 24 " 09	2021